

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**Kresťanská morálka alebo
rozhodnutie tehotnej ženy?**

(Súťažná práca ŠVOK)

Meno a priezvisko: Martina Kropuchová

Dátum odovzdania: 8.4.2021

Úvod

Z rozličných teoretických poznatkov sa vytvárajú konverzačné témy, ktoré sú následne predmetom mnohých debát. Jednou z takýchto tém sú aj interrupcie, a teda umelé ukončenia tehotenstva, ktoré podliehajú horlivým diskusiám a názory na túto problematiku sú nejednotné a výrazne sa odlišujú. Je ale potrebné o tom viesť drsné spory? Nevedelo by sa prísť s lepšou alternatívou?

V mojej práci sa zaoberám filozofickou úvahou, či má na otázku interrupcií väčší vplyv kresťanská morálka alebo sloboda voľby tehotnej ženy a v jej obsahu by som sa chcela zamerať na dva významné tábory – náboženský a feministický s rozdielnymi postojmi k problému interrupcií a porovnať ich stanoviská. Riešenie interrupcií ako celosvetového problému pravdepodobne nenájde jeden určujúci pohľad, ktorý by sme všetci považovali za správny, avšak je dôležité viesť diskusie, ktoré budú pojednávať o tomto spore a dovedú nás k prijateľnému spoločnému základu, na ktorom by sa dalo stavať v prospech akejkol'vek zúčastnenej strany.

Mojim cieľom je vypracovať argumentačnú analýzu stanovísk jednotlivých táborov a snažiť sa o nájdenie prieniku náboženstva a feministickej filozofie pri pohľade na interrupcie. Takýmto spôsobom by som chcela prispieť k malým krokom, ktoré by nám umožnili nesústrediť sa na sústavné boje medzi diskutérmi, ale objaviť nové aspekty tejto témy a posunúť sa vpred k spoločnému zámeru.

Feministická filozofia

Slovné spojenie „feministická filozofia“ je časťou výskumu vo filozofii, ktorý síce vznikol v 70. rokoch 20. storočia, ale čerpá zo zdrojov dávnej minulosti počnúc spismi z obdobia francúzskeho osvietenstva až po tie, ktoré boli vydané v 18. storočí. Ide o celý súbor čiastkových oblastí výskumu, ktorý sa vyznačuje záujmom o rodovú spravodlivosť. Jeho východiskovou myšlienkou je zistenie, že ženy sú znevýhodňovaným pohlavím vo všetkých oblastiach života (Nagl-Docekal 2008, 469). Na feministickú filozofiu sa dá nazerať aj z iného uhla ako na časť kritického prúdu tradičnej filozofie, ktorej základným cieľom je filozofovať zo ženskej perspektívy, na základe skúseností, ktoré žena prežila (Farkašová 1996, 1).

Je pravdepodobné, že žena, ktorá je zástankyňou feministickej filozofie, je taktiež podporovateľkou celosvetového ženského hnutia – feminizmu, ktorého cieľ spočíva v sociálnej, ekonomickej a politickej rovnosti pohlaví a je reprezentovaný mnohými inštitúciami, ktoré bojujú za práva žien (Brunnel 2020). Feministky sa zaoberajú širokou škálou otázok od etiky až po politiku. Názorovo sa však rozchádzajú pri mnohých vážnejších postojoch tohto hnutia ako napríklad v tom, či sa ženy odlišujú od mužov v oblasti morálnej vnímavosti alebo aké sú korene rodovej či sexuálnej diskriminácie (Dworkin 2004, 129). Jednou z nejednotných tém v oblasti ženského hnutia a jej filozofie je aj tehotenstvo a s ním súvisiace interrupcie.

Pojem interrupcie by sme mohli charakterizovať ako zámerné ukončenie tehotenstva, v akomkoľvek jeho období od počatia až po narodenie dieťaťa, čoho dôsledkom je usmrtenie plodu (Vendel 2005, 33). Vo všeobecnosti názory na interrupcie prichádzajú k rozporuplnej situácii z hľadiska dvoch podstatných nezrovnalostí a to či sa ľudský plod považuje za osobu s právom na život už od okamihu, keď bol počatý alebo sa ňou stane až v istom období tehotenstva, prípadne po narodení (Dworkin 2004, 101). Ani feministická komunita nemá na spomínanú situáciu vyhradený jediný pohľad, čo sa môže zdať v istých ohľadoch kontraproduktívne, avšak aj napriek danej prekážke si feministky ochraňujú hlavnú podstatu svojho hnutia a teda ženu a jej postavenie.

Stanovisko feministiek k umelému ukončeniu gravidity je založené na teórii, že každá žena má právo rozhodovať sa samostatne o tom, čo sa s jej telom deje. Ak sa ženám odoberie právo rozhodnutia o tom, čo sa s ich telom má diať, tak sa podkopáva ich úsilie vyrovnávať sa mužskému pohlaviu. Inými slovami povedané, odoprenie jedného zo základných práv môže znamenať odoprenie ďalšieho množstva práv, ktorými sa definuje rovnaké zastúpenie v živote spoločnosti. Pretože ak im raz nebude uznaná možnosť uskutočňovať za seba rozhodnutia

typu či si svojho potomka ponechať chcú alebo nechcú, tak zaujímať úlohu autonómneho dospelého človeka, rovnocenného mužovi, im bude znemožnené (Thomson 1995).

Časť tých najradikálnejších feministiek zastáva postoj, ktorý by tehotnej žene dovolil žiadať o interrupciu voľne a kedykoľvek. Taký typ názorov môžeme považovať za vyhranený a extrémne liberálny, ale medzi bojovníčkami za ženské práva sa stretneme aj s viac konzervatívnejším nazeraním. Existujú podporovateľky a odborníčky na feministickú filozofiu ako napr. Judith Jarvis Thomson, americká filozofka, ktorá vo svojej práci tvrdí, že mnoho ľudí si myslí, že keď sa žena rozhodne pre taký krok akým je interrupcia, tak do toho ide bezhlavo a príliš nad tým neuvažuje, ibaže opak je pravdou. Thomson vymedzuje rámec situácií, pri ktorých má žena v druhom stave rozumný dôvod pre výber interrupcie, napríklad to, že bola znásilnená a odmieta priniesť na svet dieťa, ktoré bolo počaté formou násillia alebo to, že plod je poškodený a má to fatálne následky na jeho život a jeho zdravotný stav (Thomson 1995). Pri tejto interpretácii je dôležité uvedomiť si, že ochrana ženského života v tomto nekonečnom spore taktiež zastáva podstatnú úlohu. Množstvo diskusií, ktoré sa vedú, sú zväčša o ochrane života plodu, niečoho prislabého na to, aby sa bránilo samo, zatiaľ čo na nositeľku nového života sa zabúda. Už spomínaná J. J. Thomson vo svojej ďalšej štúdií uvádza, že ak nazeráme na dieťa ako osobu s právom na život, takisto rovnocenne nazerajme aj na jeho matku. Thomson píše, že, ak je práve ona v ohrození svojho života, zatiaľ čo dieťa je zdravé, aj napriek tomu, aké nevinné to dieťa je, žena by predsa nemala pasívne čakať na svoju smrť a nič nerobiť. Podľa nej by sa interrupcie nemali odsúdiť ako akty vraždy, keď ich žena podstúpila s cieľom záchrany svojho vlastného života. Žena je tá, ktorá nosí dieťa pod srdcom a je preňho domovom na 9 mesiacov, preto je treba mať na pamäti, že ona ho nosí a nikto iný to za ňu nedokoná. Summa summarum, v prípade interrupcií ide o dve bytosti, kde jedna z nich je ohrozená a druhá má moc ju ohroziť, obe z dôvodu akýchkoľvek ťažkostí, do ktorých tretia osoba nemôže nijako zasiahnuť. Ohrozená osoba ale má možnosť obrániť svoj život pod hrozbou jej nenarodeného dieťaťa, aj keď to môže znamenať usmrtenie plodu (Thomson 2004, 26-29).

Ronald Dworkin už v neraz spomínanej štúdií uvádza toto: „Najcharakteristickejším a najzákladnejším feministickým tvrdením je, že ústredným bodom diskusie o potratoch sa musí stať sexuálna podriadenosť žien.“ (Dworkin 2004, 136). Feministky svoje tvrdenie obhajujú tým, že keby úloha ženy bola v sexuálnych vzťahoch rovnoprávna mužovi, tak by bol status plodu iný. Ženy by si tak uvedomovali svoj podiel a svoj vlastný zámer vytvárať plod. Potom by aj zámerné ukončenie tehotenstva malo iný rozmer, pretože by bolo chápané ako istá forma sebapoškodzovania, sebadeštrukcie – matky by ničili niečo, v čom je aj časť

z nich. Ibaže v svetovej spoločnosti im je tento pocit znemožnený kvôli mnohým prípadom znásilnení, čo vyúsťuje práve v to, že žena sa cíti ako objekt a je netvorivo podriadená opačnému pohlaviu (Dworkin 2004, 137).

V konečnom dôsledku feministické hnutie sa tiež rozdrobuje a stanoviská jeho zástankýň k potratom nie sú úplne totožné. Predsa by sme mohli s istotou povedať, že feministky neuznávajú plod ako osobu s vlastnými morálnymi právami, aspoň väčšinou nie hneď od začiatku tehotenstva, ale z morálneho hľadiska mu ako bytosti pripisujú veľkú dôležitosť. Dôraz prikladajú najmä zodpovednosti žien za prijatie komplikovaného rozhodnutia, ktorého umožnenie bude znamenať slobodu rozhodnutia pre ženské pohlavie ako spôsob utvrdenia svojich väzieb k iným členom spoločnosti. Zakončila by som to myšlienkou Robin West, ktorú uvádza Dworkin vo svojom diele: „...Nech je dôvod akýkoľvek, rozhodnutie pre interrupciu sa takmer vždy prijíma v spleti navzájom prepojených, protichodných a často nezlučiteľných zodpovedností a záväzkov.“ (West 1990, 84-85), ktorého ťažkosť si nemôže predstaviť nik iný iba konkrétne zasiahnutá žena.

Pohľad náboženstva

V prvom rade by sme si mali uviesť čo kresťanská cirkev ako celok potratom vytýka. Ako mnohí vieme, potrat má aj synonymné označenie „umelé prerušenie tehotenstva“. Čo je však na tomto nesprávne? Hľadisko cirkvi je také, že slovo prerušenie označuje niečo, k čomu sa následne vrátim po prestávke a pokračujem v tom. Zatiaľ čo, pri interrupcii nie je žiadna cesta späť k pokračovaniu gravidity a podľa zástupcov cirkvi, to je iba falošný klam, ktorý pomenovaním zjemňuje akt vedomej vraždy ľudského jedinca (Majtán 2010, 7).

Taktiež podstatným bodom pri rozoberaní cirkevného postoja je nazeranie na človeka z hľadiska teológie. „Čo je človek? Prvá a najzávažnejšia odpoveď Biblie na túto otázku znie: „Človek je Boží tvor. Za to, že je a aký je, vďačí Bohu. Jestvuje, lebo Boh ho zavolať po mene: Chcem, aby si bol. Jeho odpoveďou na Božie zavolanie by preto mala byť vďaka a dôvera.“ (Laca 2008, 18). Takúto odpoveď vo svojej práci udáva Slavomír Laca, ktorý aj dopĺňa, že každá ľudská bytosť je výsledkom tvorivej myšlienky Boha a na vznik ľudského života je potrebný aj zásah Boha ako Stvoriteľa. Nie je produktom niečoho náhodného, ale niečo čo vzniká cielene a je stvorené na obraz Boží (Laca 2008, 20).

Stanovisko cirkvi nemá až také vnútorné odchýlky ako hnutie feminizmu. Zastávajú konzervatívne názory, poslušnosť voči nadriadeným či konanie podľa ustanovujúcich dokumentov a teda vystupujú rozhodne proti interrupciám. Dieťa ako dar od Boha vnímajú ako ľudskú bytosť už od momentu počatia. Uskutočnenie potratu definujú nijako inak ako

vraždu, ktorá má dopredu premyslený plán s dobre prevedeným samotným aktom. Nezáleží na tom, že sa vykoná v prenatalnom období tehotenstva, aj napriek tomu sa považuje usmrtenie dieťaťa za neospravedlniteľné, pretože samo nie je schopné obrany (Majtán 2010, 20).

V rímskokatolíckej cirkvi je jedno z desiatich Božích prikázaní, konkrétne piate, ktoré hovorí – „Nezabiješ!“. Už vyššie som spomínala dokumenty, podľa ktorých sa učenci cirkvi riadia a dodržiavajú ich, zatiaľ čo v Starom ani Novom zákone sa o vyvolaných ukončeníach tehotenstva ani nezmieňuje a nie sú ani vyslovene zakázané či povolené. To zmenil až Ján Pavol II., ktorý sa vo svojej encyklike *Evangelium Vitae* postavil výrazne proti interrupciám ale aj proti umelému oplodneniu. V nej argumentuje, že interrupcie sú v rozpore s už spomínaným piatym Božím prikázáním a sú porušením práv. Neuznáva potrat v žiadnom období tehotenstva teda od počatia až po narodenie dieťaťa (Ján Pavol II. 1995).

Ako som už písala vyššie, cirkev vebí dieťa ako dar Boží. O to viac zastáva postoj, že jedine najvyšší Boh je pánom celého ľudského života od jeho začiatku, ktorý sa definuje počatím až po jeho koniec. Neexistuje žiadne zvrchovanejšie právo, ktoré by dovoľovalo zámerné poškodenie a zničenie ľudskej bytosti, pretože je nadovšetko posvätná, je fyzickým zastúpením Božieho slova. V rámci sporov ohľadom potratov existuje množina situácií, ktorú aj konzervatívne ladení odporcovia potratov pripúšťajú ako síce hroznú, ale ospravedlniteľnú, napríklad z hľadiska neplánovaného tehotenstva. Naopak cirkev aj k takýmto situáciám pristupuje radikálne a potrat v žiadnom prípade neberie do úvahy ako možné riešenie. Takýmto zasiahnutým ženám poskytuje súbor odlišných riešení. Cirkevné spoločenstvo vytvára mnohé organizácie a domovy, práve pre také prípady matiek s „neželanými“ deťmi, ktorým je poskytnutá plná starostlivosť a pomoc psychológa (Majtán 2010, 22).

Náuka rímskokatolíckej cirkvi sa vzhľadom na túto problematiku potratov opiera o fakt, že plod je obdarovaný ľudskou dušou už v momente počatia a v tom istom momente sa stáva osobou hodnou života a z toho vyplýva, že interrupcia je pre nich vraždou dieťaťa, ktoré sa nemohlo narodiť. Napokon v Deklarácii Svätej kongregácie sa opisuje akú podstatnú hodnotu má práve dieťa neschopné sebaobrany: „Život dieťaťa má však prednosť pred všetkými mienkami. Človek sa nemôže dovoľávať slobody myslenia, aby zničil tento život...Vo všetkých dobách je úlohou štátu ochrániť ľudské práva každej osoby a chrániť najslabších.“ (Let Me Live 1975).

Ochrana ľudského života a filozofický náhľad na plod

V predošlých dvoch kapitolách som spomenula dva tábory s odlišným pohľadom na vykonávanie interrupcií. Tie ponúkajú svoje názory na základe hodnotových rebríčkov daného spoločenstva. Ibaže pri tomto ide iba o postojové hľadisko. Čo na to všetko ale hovorí právo a zákon? A aký je filozofický postoj k ľudskému plodu?

O práve môžeme povedať, že je to niečo, čo patrí jednotlivkej osobe alebo skupine osôb. Prináleží im to a majú možnosť si to nárokovať a niekto na druhej strane im to musí dať. Podľa mnohých ľudí jestvujú práva, ktoré prináležia človeku od prírody, lebo je človekom. Patria mu prirodzene bez akéhokoľvek kritéria (Laca 2008, 35). Pri tomto bode sa ale vraciame naspäť k najväčšej dileme týchto sporov a to, či je zárodok ľudskou bytosťou a ak áno, tak odkedy mu tento status patrí. Názorov na tento problém je nespočetné množstvo. Pomenovanie „osoba“ má množstvo významov, či už z bežného sveta, filozofický, teologický ale aj právny. Existujú aj liberálnejšie názory, ktoré spochybňujú či vlastnosť „byť ľudským“ je totožná s pojmom „osoba“. Často sa spomína názor A. Warrenovej, ktorá tvrdí, že na to, aby osoba mala status osoby, potrebuje mať atribúty ako rozum, vedomie a pod. Avšak plod tieto vlastnosti nespĺňa, a preto sa neradí medzi ľudské bytosti s právom na život (Warren 1992, 378). Proti tomu je argument z vedeckej práce Dworkina, ktorý si obhajuje myšlienku, že právo na život má každý človek a teda aj plod. Nespochybňuje fakt a feministické stanovisko, že žena ako nositeľka plodu má právo rozhodnutia o tom, čo sa v jej tele bude diať, avšak myslí si, že je tam prítomná prevaha práva na život nad právom rozhodnúť sa o tom, čo sa deje s jej telom, a preto nesmie byť plod dieťaťa usmrtený (Dworkin 1997, 113).

Vlastný pohľad na problematiku osoby ponúka kresťanská filozofia. Podľa jej ontológie – náuky o bytí, tak môžeme vychádzať z predpokladu, že práve počatím sa začína ľudské bytie. Keď sa z gaméty - pohlavnej bunky stáva zygota – oplodnené vajíčko, tak v danom momente bytie začína jestvovať. Plod sa teda definuje ako ľudský jedinec od chvíle oplodnenia, ako samostatná, žijúca podstata s vlastnou identitou (Laca 2008, 33).

Môžeme si povedať, že cieľ človeka je ako príčina, ktorá udáva smerovanie, niečo čo dáva vysvetlenie existencie určitého bytia a tým pádom nás síce čaká na konci, ale je v našom bytí prítomný už od začiatku. Ak by prítomný od začiatku nebol, tak bytie by nemalo smerovanie a nemohlo by ho ani úspešne zavŕšiť. V kresťansko-filozofickom poňatí problému, je ontologická - bytostná hodnota a dôstojnosť osoby prítomná od okamihu oplodnenia a patria bytostnému určeniu ľudského bytia. Teda ľudské bytie je v každom prípade osobou s vlastnou prirodzenosťou už od začiatku (Laca 2008, 34-35).

Argumentácia a prienik oboch táborov

V úvode tejto práce som napísala, že diskusie o interrupciách potrebujú nájsť spoločný základ, od ktorého sa odrazia a vykročia v ústrety zámeru, ktorý bude vyhovujúci pre každú stranu a reálne dokáže pomôcť aj zachraňovať životy. K takémuto základu je potrebné dôjsť rozborom argumentov oboch zúčastnených strán a zistiť, či je možné nájsť aspoň nejaké vzájomné prepojenie.

Zdôrazním najdôležitejšie argumenty oboch strán, s ktorými primárne vstupujú do debát ohľadom potratov. Na strane feministickej ide o dobrovoľné rozhodnutie ženy, ktoré bude rešpektované spoločnosťou aj jej okolím, pretože to, čo sa má diať s jej telom má byť v jej rukách. Ak by sa takéto práva ženám odopreli, podkopávalo by to ich postavenie vo svete a snahu o rovnosť medzi pohlaviami, za ktorú bojujú už dlhé dekády. Zástancovia feministického smeru zakladajú svoje argumenty najmä na neodňateľných právach (právo na súkromie, právo na ochranu zdravia), ale aj na priamych svedectvách žien, ktoré interrupcie podstúpili a s ich následkami žijú. Ich závery vyplývajú z premís, ktoré sú názorovo subjektívne a aj keď sú ochotné prispieť do konverzácie osobnými skúsenosťami, veľakrát sa im slovo neudelí, pretože ešte stále sú v mnohých kultúrach považované za nižšie pohlavie, ktoré sa má podriaďiť zákonu a pravidlám, čím sa opäť vraciame späť k pretrvávajúcemu problému – k nerovnosti mužov a žien po celom svete.

Naopak, kresťanský tábor prichádza do boja s tisíckami rokov starou a historicky zaužívanou tradíciou, ktorá hovorí, že akýkoľvek zásah do života plodu, ktorý je Božím darom je aktom vraždy a tá je v rozpore s prikázaniami a vyúsťuje v spreneveru milosrdného Boha. Ich konzervatívny prístup je zakotvený v poslušnosti vyšším autoritám a taktiež v snahe vyhnúť sa hriechu a nezbožnému konaniu, keďže dedičný hriech veriacim spôsobil závažné dôsledky. Ich zámerom je dať plodu šancu naplniť to, čo mu Boh dal do vienka. Aby mu vďačil za to akým je, pretože každé jedno stvorenie prišlo na svet so zámerom Pána a nie je v právomoci človeka mu šancu na život odobrať.

Hlbšou analýzou vieme nájsť oblasti prieniku, ktoré by sme zo začiatku neočakávali. Ani v jednom stanovisku sa na prvom mieste neobjavuje schválenie voľného potratu, ktorý by sa vykonával ako bežný chirurgický zákrok na počkanie. Taktiež obe strany vo svojich vyjadreniach netvrdia, že akt plánovanej interrupcie je prospešný a neuznávajú liberálne navýšenie počtu interrupcií konaných za akýchkoľvek podmienok. V podstate by sme mohli povedať, že aj keď sa to na prvý pohľad nezdá, obaja diskutéri majú koniec koncov stanovený rovnaký zdieľaný atribút, a to záchranu životov – feministky aspoň jeden a kresťanstvo oba. Avšak významnou prekážkou pri nájdení zhody a v boji za spoločný cieľ, je neujasnený

pohľad na status osoby. Zatiaľ čo kresťanstvo plod považuje za osobu so základnými právami už od počatia, feministky to síce presne nemajú časovo vymedzené, ale status osoby a práva mu prisudzujú až v neskoršom štádiu vývoja, takže plod, ktorý ešte nie je osobou, je súčasťou ženského tela a jej rozhodnutí. Zdá sa teda, že práve preto je z pohľadu zástancov kresťanského náboženstva interrupcia neprijateľná a v takom prípade hovoria dokonca o vraždení. Naopak pre feministky je myšlienka umelého prerušenia tehotenstva v princípe prijateľná a diskusiu o interrupciách vnímajú ako diskusiu o ženských telách

Záver

V mojej práci bolo cieľom vypracovať argumentačnú analýzu dvoch prúdov – kresťanského a feministického a ich pohľad na umelé prerušenia tehotenstva. Týmto prístupom som chcela s argumentmi, o ktoré sa opierajú, vytvoriť nejakú spoločnú platformu, ktorá by slúžila ako odrazový mostík v celej diskusii. Postupným vypracovaním som dospela k názoru, že aj keď sú tieto dve strany v téme interrupcií zvyčajne proti sebe a zastávajú odlišné póly – náboženstvo konzervatívny a feministická filozofia viac liberálnejší, tak pri hlbšom skúmaní ich názorov je pre obe z nich podstatná záchrana životov a pomoc ženám.

Už v úvode som spomenula, že pri otázke potratov sa s najväčšou pravdepodobnosťou nenájde jeden určujúci záver, ktorý uspokojí každého, kto sa o túto problematiku zaujíma. Stále budú prebiehať vyostrené debaty, v ktorých bude niekto za a niekto proti interrupciám. No predsa som v úvode podsunula otázku, či je toto všetko potrebné. Nie je možné tomu akousi okľukou predísť? Podľa môjho názoru by sa tým spoločným základom pre kresťanstvo a feminizmus mohlo zmeniť celé smerovanie. Veľmi podstatným kľúčom k našliapnutiu na spoločnú cestu by bolo jasné definovanie pojmu osoby. To by z môjho pohľadu predišlo neutíchajúcim sporom a hádkam a vyústilo by v spojenie dvoch táborov na dosiahnutie vyššieho dobra. Ak im ide o záchranu životov, okrem toho by mohli vložiť väčšiu iniciatívu do oblastí osvety a výchovy o sexualite, prevencii nelegálnych potratov či predchádzaniu neželaných tehotenstiev. Podľa mňa by takéto spojenie síl viedlo k úspešným výsledkom – snáď by sme si potom nemuseli vyberať, či zachrániť aspoň jeden život alebo žiaden, ale možno by sme vedeli zachrániť oba životy súčasne.

Zoznam použitej literatúry

- Brunell, L. – Burkett, E. (2020): Feminism [online]. Encyclopædia Britannica [cit. 2020-12-18] (nestránkované). Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/feminism>
- Dworkin, R. (1997): *The Philosophy of Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Dworkin, R. (2004): Morálnosť interrupcií. In: Footová, P. et al.: *Právo ženy?* Bratislava: Kaligram, 100-153.
- Farkašová, E (1996): *Filozofia so ženskou tvárou? Filozofovanie zo ženského pohľadu?* [online]. Bratislava [cit. 2020-12-18]. Dostupné na: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/oc/crs/Publikacie/Studie/farkasova-filozofia_so_zenskou_tvarou.pdf
- Ján Pavol II. (1995): *Evangelium Vitae. Encyklický list o hodnote a neporušiteľnosti ľudského života*. Trnava, SSV.
- Laca, S. (2008): *Etika života a interrupcie*. Prešov: Tlačiareň Kušnír.
- Let Me Live: Declaration by the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith on Procured Abortion*. (1975) Catholic Truth Society.
- Majtán, E. (2010): *Potrat. A čo na to cirkev?* Žilina: Rímskokatolícka cirkev, Žilinská diecéza.
- Nagl-Docekal, H. (2008): Feministická filozofia: Ako môže filozofia prispieť k etablovaní rodovo spravodlivých podmienok. *Filozofia*, roč. 63, č. 6, 469-479.
- Thomson, J.J. (1995): Abortion. Whose Right? [online]. *Boston Review*, Vol. XX, No. 3. [cit. 2020-12-18]. Dostupné na: <http://bostonreview.net/forum/judith-jarvis-thomson-abortion-whose-right-0>
- Thomson, J.J. (2004): Obrana interrupcií. In: Footová, P. et al.: *Právo ženy?* Bratislava: Kaligram, 22-44.
- Vendel, Š. (2005): Interrupcia – Analýza morálneho sporu. *Filozofia*, roč. 60, č. 1, 33-51.
- Warren, M.A. (1992): Moral Significance of Birth. In: Holmes, H.M – Purdy, L.M.: *Feminist perspectives in Medical Ethics*. Bloomington: Indiana University Press.
- West, R. (1990): Taking Freedom Seriously. *Harvard Law Review*, 43, p. 84-85.